

DRAŠAR

Napsala
Tereza Nováková.

Rozložil papír, ořezal brkové pero a tak rychle, že písmena nestavěla jeho myšlenkám, počal črtati provolání k měšťanům poličským. Zastavoval se uprostřed překoťného psaní, přemýšlel, opravoval věty již načrtnuté škrtal slova, celé řádky; na samém konci vpravil jakési kostrbaté verše, které mu daly zvláště mnoho pilování. Zdálo se, že konečně je spokojen; přečetl naposled provolání, zaujímající několik malých papírků. — a pak na arch velký jal se je opisovati. Znělo takto:

Měšťané Poličí! Obec našeho královského věnného města Poličky, dříve toliko města Poličky řečeného mojí královou se probudila (1848, 15. března).

Svoboda tisku, národní stráž a povolání vyslaneců všech stavů se sesleným zastoupením stavu měšťanského k sněmu našemu zemskému k oučelu Císařem a králem naším uzavřené konstituce vlastní, čili ústavy zemské, — jsou tři veliké dary svobody z nichž se moje po čtrnácte let požívání majetnosti, rozumnosti a manželství zbavené srdce s Vaší srdnatostí raduje a jášá. Sláva, sláva národu českému a králi jeho, Ferdinandu pátému

Svoboda! Ode dneška v lasec naší bázně není, toliko dobré vůle a svornosti zapotřebí máme. Bůh, jakž jste z úst mých v našem chrámu Páně slyšeli, láska — pravda jest. Tuto lásku — pravdu zjevte i Vy skrze voleného vyslanec svého k sněmu našemu tyto dni do Prahy. Hajte tamto svobod, práv i církevní, ježto první zaklady naší předkové, sousedé, páni a ouřad již léta 1493 učinili. Tehdáž jeden kněz spravoval celou církev poličskou a při tom na dobré chování jeho se hledělo. Byl kněz Šimon, děkan, a manželka jeho Lidmila; kněz Václav, kaplan, a choť jeho Anna, kněz Jan Kmotrovič, děkan, a paní jeho Kateřina; kněz Jan Hortulus, děkan, a paní jeho Dorota, muž kněz Tobiáš Cichoraeus, děkan, a paní jeho Zuzana, kterýž poslední s rodinou svou na vysvědčení dobrého chování a poctivého do manželství vstoupení léta 1622 město Poličku navždy opustiti musil. Než církev ta česká udržela se posud u vyznání helvetském l. 1783 až do nynějšíka ve dvou modlitebních domech v Telecích a Borové, k níž třetí část obyvательства zdejšího přináležel. Občané! Vlastenství, rod, řeč a věda s vírou k svobodě naší přináležel; kdo nám však jen jednu z těch věcí odejmá, již v duchovním porobu uvěstiti nás chce. Za příčinou toho práva člověčenství a měšťanství budíž ouplná svoboda náboženství, kteráž i svobodou tisku se nám pojíšťuje.

„Bodří bratří, sestry zbožné, vzhůru! Zřídte zpěvy své ve svazek svatý, Jak v svornosti, tak v rovnosti křůru! Budíž dnes i povždy velká sláva Králi, jemuž chudý, bohatý, V písní i Královně věno dáva.“

Pšáno na pobřeží naší Vltavy, v bývalém klášteře dominikánském, nyní v kolleji piaristické v Budějovicích dne 19. března 1848. Josef Václav Michal (Drašar), měšťan král. věnného města Poličky čísla domu 185—IV.

Svíčka dohořela až na zcela malý zbytek, půlnoc odbila na věžích budějovických, když byl Justin Michal se svým opisem hotov. Přečetl znovu a zaseptal: „Poslu do Pražských Novin hned zítra a dám udeřat předem několik set otisků, aby mohly býti v Poliře rozhozeny mezi měšťanstvem. Připomene si Polička, že jsem obecný oud její. — ne již Michal, jak mylně psali rod náš v matrikách a urbářích, ale Michal, u lidu Drašar! A v brzku uslyší, že ne rádivý profess Jůstín k nim promlouvá, ale kněz církevní české, jenž v lůně jejím učiněn bude nástupcem Šimona Litomyšl-

ského.“ Pohlédnuv neklidně na dohořívající svíčku, chvatně skládal opsaný arch, vložil jej do papíru nepopsaného, uzavřel a růžovou oplatkou slepoval a pečtil. I abrušno ještě napsal a list pak do stolku pod ostatní papíry své uschoval. Knot ve svíce klesal a čoudil, plamének ještě několikrát se vypjal, pak shasl.

Josef Justin přistoupil k oknu. Vltava dosud bila svými vlnami o břehy, ale víchr se utišil, obloha během noci na některých místech se rozjasnila, a hvězdy vysvítily mezi bílými a našedlými mraky. Piarista díval se do tmy, ve spánčích bily mu tečky, čelo měl žhavé, ruce jako led studeny. Viděl v duchu své provolání ve všech rukách, viděl, jak kupí se lidé kolem sloupu mariánského, před jehož seštinou postálým domem č. 185, jak je čtou, o něm rokojí, si je vysvětlují. Jeho staříček otec na samém prahu hrobu již se potácí, čili snad vzpomene, jak předpověděl, že jeho Václavek bude někým velkým...

On chce býti velkým; před rokem, dvěma zblaběle couvl před bídou hmotnou, před zvyklostmi; ale teď, když ouplná svoboda sama otevírá bránu nového života, vejde v ni, a bude spolu slavný a šťasten!

Nového života! — bez pout rezumnosti, bez zákazu požívání majetnosti, bez osidel nelidského ce-libátu, bez potměšilého oběhání! Tento jeho svátek bude prvním dnem nové doby, — ó, veliký a líbezný svátek, jakého nezažil!

Na severozápad od Poličky se dle slov jejich obyvatelů „vesnice ani netrhlý“; brzy za kostelíkem svatého Michala započala Nová Kamence, k ní téměř neznatelně pojily se Kamence Stará, Sádek Oldřich, Borová, Svata Kateřina; a cesta vedle stálo v údolí podél potoka poličského, neposkytovala větších překážek. I měšťáci chodili se tudy rádi procházeli, docházeli alespoň do Sádku v blízkosti rybníka a starobylého kostelíčka; a vesničani do města a z města putující, na polích a lukách nebo při staveních pracujících pestřilo se tu vždy hojně. Bývalo zde veselo letního a jesenního času, lidé navzájem sebe si všímali, na sebe pokřikovali, se zastavovali, hovořili; málokdo tu prošel nepozorován, zvláště chodil-li tudy častěji nebo pravidelně.

Tak si i vesničané zmíněných osad velmi záhy povšimli, že „pan profesor od Drašarů“, ten, jenž měl-li dovolenou neb ferie, tak pěkně v Sádku, Telecích, Korouhvi a v svatého Michala kázával, již od počátku žní chodí vesnicemi, někdy se zastavuje, na něco vypořtá, ale většinou prochází se mlčelivě a smutně, s hlavou skloponou. Proč tudy chodí, nevěděli; ale tolik vyzpytovali, že nikdy dále nedojde, než do Borové a tam se staví nikoli u jennostpána vikáře, nýbrž na helvetské faře u pana Košuta a pozdě na večer do Poličky se vrací.

Pak kdosi dotvrdil, že pana profesora Drašara jest na vesnicích opravdu častěji viděti než v samém městě, a přidal tajemnou zvěst, že ho měšťáci páni nemají již rádi. Ze se mu spíše vyhýbají, a on jim...

Během jeseně se zvěsti množily a stávaly se vždy spletitějšími a podivnějšími, zvláště když „velebný pan profesor“ ani kolem svatého Václava k odjezdu se nechtěl; vesničani prohlíželi si její zvědavě, šel-li mimo, pošouchevali se a šepetali si. Ale nezdálo se, že osamělý muž jest si toho vědom; chodil dále údolím, zvolna, zamysleně, rozhlédl se někdy před sebe, nebo krajíně, — a tvář jeho smutná se pak vždy alespoň na chvíli rozjasnila...

Opravdu bylo příjemno a líbeznou tudy choditi. Letošní jeseň byla z těch, které vysočinu českomorav-

skou, kraj drsných jar a deštivého, bouřlivého léta, proměňují v barvitou pohádku. Krásně rudly buky a do zlatožluta měnily se jasy; na jeřáběch bylo plno korálkových plodů, na lukách, protékajících vsu do stružkami jasné vody a zvaných lidem zdejšími „na potůčkách“, pestřilo se hojně kvítí vysoké stonky bílých parnassij pialy se vedle rudých bobulek totenu, neokvetlá dosud vrba mířila v to své růžové a jestřábník svoje žluté barvy. „Hrobky“ opleteny byly dlouhými pruhy ostružiníc, plodů tu bledechčervených, tu již černajících, listů z hluboké zeleni do ruda se měnících; také na šípcech, mezi kamením a ostružiním vyrůstaly, objevovala se barva šarlatová. Sytá hněd' zoranisek krásně se pojila k zeleným jetelístům, k černým odstínům lesa, a stavenička po cestách rozsetá stupnicí barev zmožovala. A nade vším klenula se obloha jasné modrá, bez mraků, bez mlhy, pln čistý, vonný, byl poněkud chladný vzduch.

V něm za posledních dnů září 1849 putoval Michal opět Sádkem a Oldřich, dále zhůru k Borové. Vyšel z Poličky po poledních, aby za dne nyní již krátkého ještě před nocí byl doma. Cesta, ač kráčel zvolna, mířila mu dosti rychle; za častých procházek poznal téměř všecka stavení silnicí a potok lemuující, a každé bylo mu známou, že cesty ubývá, že Borová jest blížší. Kolem třetí hodiny vypjala se před ním dřevná, bedněná věž katolického kostelíčka svatomarkytského, a za nedlouho spatřoval i cíl své cesty, faru borovskou s nízkým „domem Páně“ a přilehlým hřbitovem.

Souvislá ta skupinka měla okolí velmi malebné, vystavěna jsou na úpatí vzhru, který zprvu mírně, pak vždy prudceji stoupal, až na nejvyšším bodu celého poličského okresu, na balvanu Lueberka vyvřeholil. Od vozové cesty vesnici probíhající, vedlo k faře několik stupňů, k modlitebně a ke hřbitovu příkrá pěšinka; za hřbitovem terasovitě střídal se mírně zvlněná půda rolí a luk se strmějšími lesíky.

Již nedaleko fary čněl lesík, ukřivující mezi stromy bývalý hřbitov evangelický; a byl jí velmi úchvatným pozadím; výše nad poli a vlnkými lukami, prostoupěnými všude hrobkami vyoraného a již rozdrčeného kamení i jednotlivými dosud neroztrženými balvany, čněl les druhý, až k temeni Lueberka se rozrůstající. Na druhé straně, za vozovou cestou, hučel a přehřel balvan vřel se potok a za jeho břehy i náhonem s ním souběžným strměl velmi černý a velmi kamenitý les, zvaný „Štimberk“. Nad farou, dále do vsi, směrem k Svate Kateřině, neurčité jevílo se několik selčských statků a jejich pazderky.

Michal zastavil se blíže kostelíčka a malou branou ve zdi vstoupil na jeho hřbitov. Rozhlížel se kolem; viděl hrobové pahrbky s četnými kovanými kříži, viděl starobylou gotickou presbytář i táhlou lod', jež tak podivně pojila se k hluboce zahnědlé bedněné věži, viděl farskou zahradu s košatými, jablky i slivami obsypanými stromy. Znal to vše dobře z let dávnou minulých, kdy tak často k víkání borovskému chodil, dožaduje se naměm listin a vysvědčení; nebylo mu potřebou vtisknouti si toto zakončení Borové zvonu v paměť. — cítil pouze svou mysl sebrati, urovnati, než přijde dále ke Košutovi.

Co z Rychlova odesel, bloufal často po celé hodiny sám po vesnicích; zdálo se mu, že potřebuje samoty, aby upřavil si do budoucna jakési životní plány, — byl ve své mysli úplně nejasněn, rozháran. V návalu hůevu nad nedůstojným postavením piaristického učitele, nad ustavičným pošklebováním, že jest následkem čtení a spisování českých knih i článků na mysli pomaten, zřekl se svého úradu, zřekl se řádu, označil svůj dávně vykonaný přestup, — ale co dále, nevěděl... Na svých osamělých cestách mučil se výmysly, které pak hned zavrhl; avšak když takto mnoho hodin prohodil,

přec počítal přání, promluvit si s někým, kdo by mu porozuměl, sned i poradil.

Takového přítele našel náhle v evangelickém faráři Benjaminu Košutovi, který se as před třemi lety do Borové dostal. Poznal se s ním letmo již za prázdnin v ročních práve minulých, když v Telecích a Borové statistická data pro svá díla sbíral; leč teprve letos došlo k delším a důvěrnějším rozpravám.

Dnes chtěl Košutovi tolik říci, tak srdečně si mu požalovati; leč, když, šina se zvolna mezi hrobky k protějšímu východu, přečtyšlel o křivkách a ranách, které mu život fal, mátl se ve svých myšlenkách a nevěděl, jak nejlépe by pastorovi vše řekl. Zastavoval se a nanovo přemýšlel; až pak náhle, uvědomiv si, že odpoledne pokračuje, a že farář mohl by na procházku odejiti, odhodlaně vystoupil ze hřbitova, minul dvě, tři selčská stavení, která dělila obě skupiny církevních stavení, a obešel zdi hřbitova helvetského, po stupních vstoupil do Košutovy fary.

Pobyl v ní asi půl hodinky; pak s pastorem procházel se po nerovném hřbitově a po úhoru kolem něho, kde v trávě mezi kořeněnými materiálovou a světlejší, od květajících ambrožok zaryby byly četné žulové balvany, tu rozpukalé tu zas hran deštěm a sněhem croušených.

Slunce nízko se na jasném nebi a poněkud zářil svou rudnoucí dávalo tušiti brzký a krásný západ; muž procházel se vtrvale, hovořil stále, ruce máje složený na zádech. Josef Justin Michal držel svůj kulatý klobouk za ruce a dával si mírným podzimním větříkem rozvířiti své husté a kadeřavé vlasy, v nichž dosud tonsury nebylo znáti; až z řádu vystoupil, byl ještě oděn v černý piaristický háv s pasem a pláštěkem. Farář Košut, muž prostřední postavy, velmi nepravidelných rysů, ale prokavých, duchaplných očí, měl na sobě kratší domácí kabátek z velmi srdečné látky tmavé, jako na ostatním oděvu; hlava pokryta měl černo domácí čapka.

„Věším se, že budete mítí pěknou cestu zpět,“ pravil pastor po únavě se zdolouha kolem sebe do krajiny sluncem spanile ozářené. „Srděčně rád vás tu vídám, pane professore, jen mívám obavu, že vás dlouhá cesta vesnicemi příliš unaví, a to zvláště, fouká-li, nebo zaplavil-li dešť silnic.“

„Znám několik urážek, z Oldřich, a pak u samého města,“ upokojoval Michal. „A mám ty cesty rád, — mně do města, do Poličky se nechtívá vracet.“ Čelo se mu svraštilo, a ústa, jež, i když se neusmívala, mívala jakýsi měkký rys, stvrdla a stáhla se při těchto slovech.

„Myšlival jsem, že velmi lnete k svému domovu, alespoň vaše práce k tomu ukazovaly,“ prohodil farář.

„Ve vzdálených kolleji, v jiných končinách Čech zdávala se mi domovina rájem, přijížděl jsem v ní často se známými občemi hmotnými. Ted' — vždyť vy sám víte, dvojí etí hodný pane, jak jsem v ní opomíjen, ba osočován.“

„Neprávem! Již vaše práce měly by vás s měšťanstvem sblížití; vaše historie, vaše články ve „Květech“ Poličece zajisté slávy přidaly! A slyším, že další dílko chystáte, o školách, o vesnicích panství.“

„To vše pozbylo ceny, — já sám jsem pozbyl pro ně ceny a vážnosti, — když přestal jsem býti katolíkem, římským knězem, členem řádu Otevř pobožných škol...“ „Dvojjetihodný pane, kdybyste věděli, co mi bylo vyslechnouti...“ Styděl se nyní ti, kteří má kázání vyslechl, z ruky mé tělo Páně nebo ve zpovědi rozřížení přijali, praví, že nehodně jsem je oklamal, jsa již tehdy odpadlíkem...“

Košut podíval se dlouze na rozčleněného společníka, jenž ani nevěděl, že svůj klobouk obrací a stlačuje, všecheň tvar mu odúmaje.

„Jest arcit na pováženou, pane professore, že opustiv církev římskou, funkece její dále jste vyko-

nával... Leč pokládám za svou povinnost rodáků vašich, když obvinění to vmetli vám přímo ve tvář!“

„Ne, neřekli tak přímo, ale hovořili o tom tak vtrvale, až jsem o tom doslechnouti musil. Neostýchali se ani blahoslavití mého ubohého otce, že jej smrt milosrdná odstranila, než se těchto konečů dočkati mohl...“ Ba, moje vlastní sestra cosi o tom prohodila, — a těší se vždy, odejdu-li z domu, by setkávání se se mnou se vyhnula! Nepochopuje z nich nikdo, že jsem nemohl jednatí proti probuzenému svědomí svému, svědomí to celé Evropy! Řád náš dávno pozbyl práva mládež vychovávatí, stal se nečasovým a zbytečným.“

„Nemyslíte, že se udrží?“

„Jest to, dvojjetihodný pane,“ počal Michal vykládati, zastaviv se u balvanu a vyškubávaje neklidně s jeho povrchu krátký mech, „případ obdobný jako s řádem Jesuitickým. I ten stal se nemožným a zbytečným, když probudil se v našem císařství duch svobodnější. Piaristé si lichotili, že jsou společní nad Jesuity pokročilejší a svobodomyšlnější; v jejich školách hojněji pěstovaly se nauky života občenu potřebné, počty nižší i vyšší, fysika, hvězdářství, zeměpis. Když ještě před vysvěcením svým vydal jsem „Pravidla počítání z hlavy“ v řeči české i německé, a tímž způsobem „Zeměpis Rakouska“ a mluvnici jazyka našeho, když pro věcnice čili školou reálné zkoušky přísné a ouřední jsem složil a o školách těch budoucích v Rakovnici i Liberci pojednal samostatně vystisknul, chválil mne zemědě jíž provinciál Husák, že řádu na veliký prospěch jsem a ouplně v duchu jeho pracuji. Mnohem více se mu ušebujce zamlouvaly, než můj „Ouplný Literaturný Letopis“ a „Mluvnice jazyka illyrského.“ Michal bubnoval prsty na povrch balvanu a s nervosním, netrpělivým posunkem shazoval s něho mech výřpůnutý.

„Nejsem jazykozpytec a „Mluvnici illyrské“ soud pronášeti se neodvažuji, — ale, co se „Literaturného Letopisu“ týká, tu se pan provinciál zřejmě mylil,“ pravil Košut živě. „Jin jste pro Čechy i pro naše Slovesko vykonal velmi mnoho. Nadějí se, pane professore, že ted' máje času hojnost, dílo to novými doplky oparíte?“

„V řádu našem měli tyto práce bratří spíše za přeumrtěnost, ba za hotové šílenství,“ pravil Michal, neodpovídaje na otázku Košutovu. „Již v Budějovicích spolužák jeden bývalý, z nedaleké Krouny rodič, bezohledně na to mne upozornil.“ Jal se nyní zase rychleji choditi, vjel si prázdnou rukou do vlasů a úplně je zechal. „Nemohlo ani jinak býti,“ pokračoval pak rozhorleně. „Čím byla, čím do savad jest řádu česká národnost? Co vykonal pro její zvelebení, její literaturu? Zhola nic. Byl k nám povolán po bitvě na Bílé Hoře, aby ndolal protestantismus ve východních Čechách, a první jeho kolleji jako na posměch víře české založena na téže Hoře Olivetské, kde Čeští Bratři a jejich ochránci, páni Kostkové z Postupic, měli svoje sídlo! Když česká národnost přičiněním mnohých slechetných vlastenců povstala znovu, řád piaristický o tom věděti nechtěl, ano, jazyk český ve svých školách potlačoval, pouze řeč latinskou a německou v nich míti chtěje. Sáhli některý jeho člen k peru, vyhradil jen v těchto řečech se vyjadřoval, — a ozval-li se národovec nepřímý na prospěch svaté věci vlastenecké, byl vyhlašován za pomateného, šíleného!“

„Jsem pevně přesvědčen, že i v této věci stane se náprava, a že pravda boží i spravedlivé právo každého člověka v Čechách vrhu nabude — jak bývalého!“

„Pak ovšem řád piaristů v trosky se rozpadne,“ zvolal Michal na vroucí řeč farářovu. „Neboť v něm ani pravdy, ani spravedlivého práva lidského není! Žádá poslušnost otrokou od členů svých, žádá, co v moji lidské není! Byv založen několika starými muži, kte-

ří manželství užili, i příštím svým uložil, aby manželské lásky a rodinných svazků se zřekli! Když mne za mě dovoleně v Poličece nynější provinciál Vrána pobízal, abych se za zachování řádu v oběti mé svaté modlil, odpovéděl jsem, že zachování a zničení jsou dva nepojitelné protiklady; zachováno býti má jen to, co přispívá k obecné vůkolní v pravdě „katholické“ blaženosti, kdežto řád tuto všeobecnou blaženost ničí.“

Mluvil vášnivě, oči mu plály, tvrdý rys kolem úst opět se změnil, usmíval se skorem. Farář Košut za řeči jeho často se na něho podíval zkoumavě, pronikavě očima, aniž si toho Michal povšiml; leč po slovech konečných zastavil se v chůzi a podal mu ruku. „Zachoval jste se, pane professore, jako čestný muž a dobrý Čechoslován, když z řádu jste vystoupil; ovšem, lépe by bylo bývalo učiniti tak ještě před složením professe nebo vůbec v podobné římské společnosti nikdy nestupovati. Církev protestantská chová sice mnohé rezervaty a přehrad, neobrodila se u nás zcela v duchu Husově, Komenského, vůbec Bratří, ale přece bude vám volnějším polem činnosti než zdi kolleji piaristických. Jsem dychtiv zvěděti, jakým způsobem a v jakých místech hodláte pracovati.“

„Kdysi, před vyhlášením konstituce čili ouplně svobody, měl jsem obavu, že přestoupě, budu nucen obrátiti se do ciziny a tam ve prospěch literatur slovanských působiti. Neučinil jsem toho a šťastně dočká obratu v říši naší. Doufám, že za krátko provedeny budou všechny změny manístem konstitučním slibované, to jest ouplná svoboda víry a církve, uznání všech lidských práv. Přišel jsem abych v Poličece, rodišti svém, obnovil církev českou. Čehi v ní zase býti knězem katolickým čili všeobecným a zároveň českého lidu učitelem.“

Farář Košut opět podíval se na Michla, leč tentokrátě podivně a zatřásl zlehka hlavou. Nespouštěje s něho svých pronikavých očí, pravil:

„Pochybuji velice dle zpráv, které mne docházejí od přátel, že by se všecko splnilo, co tehdy z jara roku osmačtyřicátého bylo slibeno. Nezapomínejte, pane professore, že strana zpátečnická a tmy jest u nás dosud silnější než občanstvo svobodnějšího smýšlení.“

„Což nejsou vykupovány dle sli- bu lidu daných selské roboty a nepřestalo poddanství vesnic? Což vlastní církev vaše dvojí etí hodný pane, ted' i církev moje, nedosáhla nových, skoro nečekaných svobod? Ta, která byla i po tolerancím patentu jen trpěna, nyní jest rovnoprávná!“

„Ale stále ještě není státní církví rakouskou,“ podotkl na Michlovo horlení Košut s jemným pousmáním. „Mám za to, že ještě dlouho bude za ní pokulhávatí, o to se postará s jedné strany silná moc katolického kléru a šlechty a sám dvůr, s druhé naší církevní, kteří nejsou všude, jak vy se domnívate, stoupenci svobodného rozvoje myšlenkového.“

Oba na chvíli se zamlčeli; pak Michal, jakoby napolo pro vlastní uklidnění, namítl: „Nutno uvážiti, dvojí etí hodný pane, že takové přeměny dějí se dosti pomalu, a že naše ouřady spíše vše zdržují. Nejděle do roka očekávám, že uzákoněno bude všecko, co manífest císařský slibil! Tenkrátě i mně bude možno splniti úkol, pro který z řádu a z římské církve jsem vystoupil.“

(Pokračování.)

Pomsta Pytláku.
„Věrní až do skonání!“
Zklamání závist!
Tři povídky v jedné knize od Karla Cerveny. — Pošlete všechny tři povídky do kterékoli části Spojených Států vyplaceně
za 35ct.
ODVÁRKA BROS., Clarkson, Nebr.